ROZSUDOK SÚDNEHO DVORA (tretia komora)

z 13. júla 2006 *

V spojených veciach C-295/04 až C-298/04,

ktorej predmetom sú návrhy na začatie prejudiciálneho konania podľa článku 234 ES, podané rozhodnutím Giudice di pace di Bitonto (Taliansko) z 30. júna 2004 a doručené Súdnemu dvoru 13. júla 2004, ktoré súvisia s konaniami:

Vincenzo Manfredi (C-295/04)

proti

Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA,

* Jazyk konania: taliančina.

Antonio Cannito (C-296/04)

proti

Fondiaria Sai SpA,

a

Nicolò Tricarico (C-297/04),

Pasqualina Murgolo (C-298/04)

proti

Assitalia SpA,

SÚDNY DVOR (tretia komora),

v zložení: predseda tretej komory A. Rosas, sudcovia J. Malenovský, S. von Bahr (spravodajca), A. Borg Barthet a A. Ó Caoimh,

generálny advokát: L. A. Geelhoed,
tajomník: L. Hewlett, hlavná referentka,

so zreteľom na písomnú časť konania a po pojednávaní z 10. novembra 2005,

so zreteľom na pripomienky, ktoré predložili:

— Assitalia SpA (C-297/04 a C-298/04), v zastúpení: A. Pappalardo, M. Merola a D. P. Domenicucci, avvocati,

— talianska vláda, v zastúpení: I. M. Braguglia, splnomocnený zástupca, za právnej pomoci M. Fiorilli, avvocato dello Stato,

— nemecká vláda, v zastúpení: C. Schulze-Bahr, splnomocnená zástupkyňa,

— rakúska vláda, v zastúpení: C. Pesendorfer, splnomocnená zástupkyňa,

— Komisia Európskych spoločenstiev, v zastúpení: T. Christoforou a F. Amato, splnomocnení zástupcovia,

po vypočutí návrhov generálneho advokáta na pojednávaní 26. januára 2006,

vyhlásil tento

Rozsudok

1 Návrhy na začatie prejudiciálneho konania sa týkajú výkladu článku 81 ES.

2 Tieto otázky boli predložené v rámci konaní o žalobách o náhradu škody, ktoré podali pán Manfredi proti Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA, pán Cannito proti Fondiaria Sai SpA a spoločne pán Tricarico a pani Murgolo proti Assitalia SpA (ďalej len „Assitalia") s cieľom zaviazať tieto poisťovne na náhradu zvýšenia poistného za poistenie občianskoprávnej zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou cestných motorových vozidiel, lodí a mopedov (ďalej len „poistenie zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel") zaplateného z dôvodu, že tieto spoločnosti na základe kartelu, ktorý bol vnútroštátnym orgánom pre ochranu hospodárskej súťaže a trhu (Autorità garante della concorrenza e del mercato, ďalej len „AGCM"), vyhlásený za nedovolený, pristúpili k zvyšovaniu poistného.

Vnútroštátny právny rámec

3 Článok 2 ods. 2 zákona č. 287 z 10. októbra 1990 o pravidlách ochrany hospodárskej súťaže a trhu (Legge 10 ottobre 1990, n. 287, Norme per la tutela della concorrenza e del mercato, GURI č. 240 z 13. októbra 1990, s. 3, ďalej len „zákon č. 287/90") zakazuje kartely, ktoré majú za cieľ alebo za následok vylučovanie, obmedzovanie alebo podstatné skresľovanie hospodárskej súťaže na vnútroštátnom trhu alebo na jeho podstatnej časti.

4 V zmysle odseku 1 tohto článku sa za „kartely" považujú dohody a/alebo zosúladené postupy podnikov, ako aj rozhodnutia konzorcií, združení podnikov alebo iných podobných inštitúcií, aj keď sú prijaté na základe štatutárnych ustanovení a predpisov.

5 Na základe článku 2 ods. 3 zákona č. 287/90 sú zakázané kartely neplatné a neúčinné.

6 Článok 33 ods. 2 tohto zákona upresňuje, že žaloby o neplatnosť a o náhradu škody, ako aj žaloby smerujúce k prijatiu nevyhnutných opatrení v súvislosti s porušením ustanovení upravených v častiach I až IV tohto zákona vrátane článku 2 sa podávajú na miestne príslušný Corte d'appello.

Spor vo veciach samých a prejudiciálne otázky

7 Rozhodnutiami z 8. septembra 1999 a 10. novembra 1999, ako aj z 3. februára 2000, AGCM začal proti rôznym poisťovniam vrátane troch poisťovní žalovaných vo veciach samých konanie o porušení povinnosti podľa článku 2 zákona č. 287/90. Týmto poisťovniam sa vytýkalo, že sa zúčastnili na kartely s cieľom „viazaného predaja rozličných produktov a výmeny informácií medzi konkurenčnými podnikmi". V súvislosti s prejednávanými vecami je relevantný len kartel týkajúci sa výmeny informácií medzi konkurenčnými podnikmi.

8 AGCM zistil, že na rozdiel od vývoja v ostatnej časti Európy v Taliansku došlo počas obdobia rokov 1994 až 1999 k neobyčajnému a rastúcemu zvyšovaniu povinného poistného za poistenie zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel.

9 AGCM takisto zistil, že vstupu na trh poistenia zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel bránia značné prekážky, ktoré vznikli najmä z dôvodu nutnosti vytvoriť účinnú distribučnú sieť a sieť centier určených na vyplácanie náhrad za škody spôsobené v celej krajine.

10 Počas tohto konania AGCM získal dokumentáciu, z ktorej vyplývalo, že došlo k rozsiahlej a širokej výmene informácií medzi mnohými poisťovňami ponúkajúcimi poistenie zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel, ktoré sa týkajú všetkých aspektov poisťovacej činnosti, konkrétne najmä cien, zrážok, výberu poistného, výšky škôd a distribúcie služieb.

11 Vo svojom konečnom rozhodnutí č. 8546 (I377) z 28. júla 2000 (Bolletino 30/2000, zo 14. augusta 2000) AGCM uviedol, že predmetné poisťovne realizovali nedovolenú dohodu, ktorej cieľom bola výmena informácií týkajúcich sa oblasti poisťovníctva. Táto dohoda umožnila týmto podnikom zladiť a stanoviť poistné za poistenie zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel takým spôsobom, že spotrebiteľom uložili značné zvýšenie poistného, ktoré však nebolo odôvodnené podmienkami trhu, pričom spotrebitelia tomuto zvýšeniu nemohli nijak zabrániť.

12 Rozhodnutie AGCM, ktoré poisťovne napadli, bolo v podstate potvrdené Tribunale amministrativo regionale per il Lazio a Consiglio di Stato.

13 Žalobcovia vo veciach samých podali na Giudice di pace di Bitonto svoje jednotlivé žaloby s cieľom zaviazať každú z dotknutých poisťovní na náhradu zvýšenia poistného zaplateného na základe kartelu vyhláseného AGCM za nedovolený.

14 Z pripomienok Assitalia vyplýva, že podľa žalobcov vo veciach samých vyšetrovanie uskutočnené AGCM odhalilo priemernú cenu poistenia zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel vyššiu o 20 % oproti cenám, ktoré by toto poistenie malo, ak by konkurenčné správanie poisťovní nebolo narušané ich

zosúladeným postupom. Porušenie pravidiel hospodárskej súťaže, ktorého sa dopustili poisťovne podieľajúce sa na tomto postupe, teda spôsobilo konečným spotrebiteľom ujmu, ktorá spočíva práve v zaplatení poistného za poistenia zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel, ktoré bolo v priemere o 20 % vyššie ako poistné, ktoré by museli zaplatiť, ak by nedošlo k tomuto porušeniu pravidiel hospodárskej súťaže.

15 Poisťovne v prvom rade namietali najmä nedostatok právomoci Giudice di pace di Bitonto na základe článku 33 zákona č. 287/90, ako aj premlčanie práva na vrátenie a/alebo náhradu spôsobenej škody.

16 Vnútroštátny súd sa domnieva, že keďže sa na zmluve sankcionovanej AGCM podieľali aj poisťovne z iných členských štátov vykonávajúce svoju činnosť aj v Taliansku, dotknutý kartel porušuje nielen článok 2 zákona č. 287/90, ale aj článok 81 ES, podľa ktorého sú všetky zakázané dohody a ostatné kartely neplatné.

17 Preto sa každá tretia osoba vrátane konečného spotrebiteľa a príjemcu služby môže domnievať, že má právo namietať neplatnosť kartelu zakázaného článkom 81 ES a žiadať náhradu škody za spôsobenú ujmu, ak existuje príčinná súvislosť medzi touto ujmou a zakázaným kartelom.

18 V takomto prípade by bolo možné také ustanovenie, akým je ustanovenie článku 33 zákona č. 287/90, považovať za odporujúce právu Spoločenstva. Súdne konanie by následne mohlo trvať omnoho dlhšie a trovy vzťahujúce sa naň by mohli byť vyššie, ako by boli výdavky na konanie pred Giudice di pace, čo by mohlo ohroziť účinnosť článku 81 ES.

19 Vnútroštátny súd má tiež pochybnosti o súlade premlčacích dôb na podanie žalôb o náhradu škody a výšky náhrady škody, ktorú treba uhradiť, stanovených vnútroštátnym právom s článkom 81 ES.

20 Za týchto okolností sa Giudice di pace di Bitonto vo veciach C-295/04 až C-297/04 rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

„1. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že kartelová dohoda alebo zosúladený postup medzi poisťovňami spočívajúce vo vzájomnej výmene informácií, ktoré umožňujú zvýšenie poistného za poistenie občianskoprávnej zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel, ktoré nie je opodstatnené trhovými podmienkami, sú podľa neho neplatnými vzhľadom na skutočnosť, že na tejto kartelovej dohode alebo zosúladenom postupe sa podieľajú podniky z rôznych členských štátov?

2. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že oprávňuje tretie osoby, ktoré majú relevantný právny záujem, domáhať sa neplatnosti takejto kartelovej dohody a postupu zakázaného týmto ustanovením práva Spoločenstva a požadovať náhradu škody za ujmu, ak existuje príčinná súvislosť medzi kartelovou dohodou či zosúladeným postupom a ujmou?

3. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že premlčacia doba nároku na náhradu škody podľa tohto článku začína plynúť dňom, keď došlo k realizácii kartelovej dohody alebo zosúladeného postupu, alebo dňom, keď sa prestali uplatňovať?

4. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že ak vnútroštátny sudca zistí, že náhrada škody, ktorú je možno priznať na základe vnútroštátneho práva, je nižšia ako ekonomická výhoda, ktorú získal podnik, ktorý uzavrel kartelovú dohodu alebo sa dopustil zosúladeného postupu, môže *ex offo* priznať poškodenej osobe ďalšiu náhradu škody sankčnej povahy tak, aby táto nahraditeľná škoda bola vyššia ako ekonomická výhoda získaná takýmto podnikom, a tým odradiť od realizácie kartelových dohôd a zosúladených postupov zakázaných článkom 81 ES?“

21 Vo veci C-298/04 sa Giudice di pace di Bitonto rozhodol prerušiť konanie a položiť Súdnemu dvoru tieto prejudiciálne otázky:

„1. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že kartelová dohoda alebo zosúladený postup medzi poisťovňami spočívajúci vo vzájomnej výmene informácií, ktoré umožňujú zvýšenie poistného za poistenie občianskoprávnej zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel, ktoré nie je opodstatnené trhovými podmienkami, sú podľa neho neplatnými vzhľadom na skutočnosť, že na tejto kartelovej dohode alebo zosúladenom postupe sa podieľajú podniky z rôznych členských štátov?

2. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že bráni uplatneniu vnútroštátnej normy s analogickým obsahom ako článok 33 talianskeho zákona [č. 287/90], na základe ktorého tretie osoby musia podať aj návrh na náhradu škody pre porušenie noriem práva Spoločenstva a vnútroštátneho práva týkajúcich sa kartelových dohôd obmedzujúcich súťaž, a to na iný súd, ako je ten, ktorý je obvykle príslušný pre posudzovanie obdobných návrhov, čím sa citeľne zvyšujú trovy a doba konania?

3. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že oprávňuje tretie osoby, ktoré majú relevantný právny záujem, domáhať sa neplatnosti takejto dohody a postupu

zakázaného týmto ustanovením práva Spoločenstva a požadovať náhradu škody za ujmu, ak existuje príčinná súvislosť medzi kartelovou dohodou či zosúladeným postupom a ujmou?

4. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že je potrebné sa domnievať, že premlčacia doba nároku na náhradu škody podľa tohto článku začína plynúť dňom, keď došlo k realizácii kartelovej dohody alebo zosúladeného postupu, alebo dňom, keď sa prestali uplatňovať?

5. Má sa článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že ak vnútroštátny sudca zistí, že náhrada škody, ktorú možno priznať na základe vnútroštátneho práva, je nižšia ako ekonomická výhoda, ktorú získal podnik, ktorý uzavrel kartelovú dohodu alebo sa dopustil zosúladeného postupu, môže *ex offo* priznať poškodenej osobe ďalšiu náhradu škody sankčnej povahy tak, aby táto nahraditeľná škoda bola vyššia ako ekonomická výhoda získaná takýmto podnikom, a tým odradiť od realizácie kartelových dohôd a zosúladených postupov zakázaných článkom 81 ES?“

22 Uznesením predsedu Súdneho dvora z 28. septembra 2004 boli veci C-295/04 až C-298/04 spojené na účely písomnej časti konania, ústnej časti konania a vyhlásenia rozsudku.

O prípustnosti prejudiciálnych otázok

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

23 Assitalia v prvom rade tvrdí, že výklad skutkových a právnych okolností, z ktorého vychádzajú prejudiciálne otázky, je nedostačujúci a nejednoznačný, čo neumožňuje

všetkým prípadne dotknutým účastníkom konania primerane v tomto ohľade vyjadriť svoje pripomienky ani Súdnemu dvoru poskytnúť vhodnú odpoveď na tieto otázky.

24 V druhom rade sa Assitalia domnieva, že prejudiciálne otázky predložené Giudice di pace di Bitonto sú neprípustné, pretože sa týkajú výkladu ustanovenia Zmluvy ES, ktoré sa zjavne nevzťahuje na konania vo veciach samých.

25 Kartelová dohoda, ktorá je predmetom konania vo veciach samých, mala účinky obmedzené na talianske územie, a preto nespôsobila znateľnú ujmu obchodu medzi členskými štátmi v zmysle článku 81 ES (pozri najmä rozsudok z 21. januára 1999, Bagnasco a i., C-215/96 a C-216/96, Zb. s. I-135). Neuplatniteľnosť článku 81 ES navyše nebola namietaná v konaní pred vnútroštátnym súdom a rozhodnutie AGCM založené na článku 2 zákona č. 287/90 sa stalo právoplatným. Okrem toho článok 1 ods. 1 zákona č. 287/90 upresňuje, že ustanovenia tohto zákona sa vzťahujú na kartely, zneužitie dominantného postavenia a koncentrácie podnikov, ktoré nepatria do pôsobnosti... článkov [81 ES] a/alebo [82 ES], nariadení... alebo aktov Spoločenstva majúcich obdobné normatívne účinky".

Posúdenie Súdnym dvorom

26 Treba pripomenúť, že v rámci spolupráce Súdneho dvora s vnútroštátnymi súdmi ustanovenej v článku 234 Zmluvy prislúcha iba vnútroštátnemu sudcovi, ktorý koná vo veci a ktorý musí niesť zodpovednosť za prijímané súdne rozhodnutie, posúdiť z hľadiska osobitostí prípadu jednak to, či je na vydanie rozsudku potrebné rozhodnutie o prejudiciálnych otázkach, a jednak to, či sú otázky, ktoré kladie Súdnemu dvoru, právne relevantné. Z toho vyplýva, že ak sa položené otázky týkajú

výkladu práva Spoločenstva, Súdny dvor je v zásade povinný rozhodnúť (pozri najmä rozsudky z 15. decembra 1995, Bosman, C-415/93, Zb. s. I-4921, bod 59, a z 10. novembra 2005, Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie, C-316/04, Zb. s. I-9759, bod 29).

27 Súdny dvor však súčasne naznačil, že výnimočne mu prináleží skúmať aj podmienky, za ktorých mu vnútroštátny sudca predloží vec, s cieľom posúdiť svoju vlastnú právomoc (pozri v tomto zmysle rozsudok zo 16. decembra 1981, Foglia, 244/80, Zb. s. 3045, bod 21). Odmietnutie rozhodnúť o prejudiciálnej otázke položenej vnútroštátnym súdom je možné iba vtedy, ak je celkom zrejmé, že požadovaný výklad práva Spoločenstva nemá žiadny vzťah k skutočnostiam alebo k predmetu konania vo veciach samých, ak ide o hypotetický problém alebo ak Súdny dvor nemá k dispozícii podstatné skutkové alebo právne okolnosti potrebné na poskytnutie užitočných odpovedí na otázky, ktoré mu boli položené (pozri najmä rozsudky Bosman, už citovaný, bod 61, a Stichting Zuid-Hollandse Milieufederatie, už citovaný, bod 30).

28 V tejto veci nejde o žiaden z týchto prípadov.

29 V tomto ohľade je potrebné na jednej strane konštatovať, že rozhodnutie vnútroštátneho súdu, ako aj písomné a ústne pripomienky poskytli Súdnemu dvoru dostačujúce informácie, ktoré mu umožňujú vykladať pravidlá práva Spoločenstva vo vzťahu k situácii, ktorá je predmetom sporu vo veciach samých (pozri najmä rozsudky z 3. marca 1994, Vaneetveld, C-316/93, Zb. s. I-763, bod 14, a z 21. septembra 1999, Wijsenbeek, C-378/97, Zb. s. I-6207, bod 21).

30 Na druhej strane na rozdiel od toho, čo tvrdí Assitalia, nie je zjavné, že by výklad článku 81 ES nemal žiadnu súvislosť so situáciou a predmetom sporu vo veciach samých. Preto sa námietka predložená Assitalia založená na neuplatniteľnosti tohto článku na veciach samých nevzťahuje na prípustnosť týchto vecí, ale spadá pod podstatu prvej otázky.

31 Ďalej je potrebné pripomenúť, že články 81 ES a 82 ES predstavujú ustanovenia na ochranu verejného poriadku a musia byť vnútroštátnymi súdmi uplatňované *ex offo* (pozri v tomto zmysle rozsudok z 1. júna 1999, Eco Swiss, C-126/97, Zb. s. I-3055, body 39 a 40).

32 Z toho vyplýva, že prejudiciálne otázky sú prípustné.

O prvej otázke vo veciach C-295/04 až C-298/04

33 Svojou prvou otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či taká kartelová dohoda alebo zosúladený postup medzi poisťovňami, ako sú kartelová dohoda alebo zosúladený postup vo veciach samých spočívajúce vo vzájomnej výmene informácií, ktoré umožňujú zvýšenie poistného za poistenie občianskoprávnej zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel, ktoré je neopodstatnené trhovými podmienkami, a ktoré porušujú vnútroštátne normy na ochranu hospodárskej súťaže, môžu tiež porušovať článok 81 ES vzhľadom na skutočnosť, že na tejto kartelovej dohode alebo zosúladenom postupe sa podieľajú podniky z rôznych členských štátov.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

34 Assitalia navrhuje Súdnemu dvoru, aby odpovedal, že vzhľadom na výhradne všeobecnú a inštrumentálnu povahu otázky nie je možné poskytnúť vhodnú odpoveď v súvislosti s uplatnením článku 81 ES.

35 Talianka vláda sa domnieva, že článok 81 ES sa nevzťahuje na taký kartel, akým je kartel vo veciach samých. Na to, aby protisúťažné správanie spadalo pod právnu úpravu Spoločenstva, musí dôjsť k splneniu radu podmienok, ktoré idú ďalej ako len prostá účasť podnikov z iných členských štátov.

36 Komisia Európskych spoločenstiev tvrdí, že článok 81 ES je potrebné vykladať v tom zmysle, že zakazuje kartelovú dohodu alebo zosúladený postup medzi podnikmi, ktoré obmedzujú hospodársku súťaž, pokiaľ je možné na základe skupiny právnych a skutkových okolností s dostatočnou pravdepodobnosťou predpokladať, že predmetná kartelová dohoda alebo zosúladený postup majú priamy či nepriamy, súčasný či potenciálny vplyv na obchod medzi členskými štátmi. Okolnosť, že na tejto kartelovej dohode alebo na tomto zosúladenom postupe sa zúčastnili aj určité podniky z iných členských štátov, nie je sama osebe postačujúcou podmienkou na prijatie záveru, že táto kartelová dohoda alebo zosúladený postup majú takýto vplyv na obchod medzi členskými štátmi.

Posúdenie Súdnym dvorom

37 Najskôr je potrebné konštatovať, že na rozdiel od toho, čo tvrdí Assitalia, táto otázka je dostatočne určitá na to, aby umožnila Súdnemu dvoru poskytnúť vnútroštátnemu súdu vhodnú odpoveď.

38 Potom je potrebné pripomenúť, že v súlade s ustálenou judikatúrou sa právo Spoločenstva a vnútroštátne právo v oblasti hospodárskej súťaže uplatňujú paralelne, pretože upravujú odlišné aspekty postupov obmedzujúcich hospodársku súťaž. Hoci články 81 ES a 82 ES zohľadňujú postupy obmedzujúce hospodársku súťaž z dôvodu prekážok, ktoré z nich môžu vyplývať pre obchod medzi členskými štátmi, vnútroštátne právne úpravy vychádzajúce z dôvodov vlastných každej z nich

zohľadňujú tieto postupy len v tomto svojom rámci (pozri najmä rozsudky z 13. februára 1969, Wilhelm a i., 14/68, Zb. s. 1, bod 3; z 10. júla 1980, Giry a Guerlain a i., 253/78 a 1/79 až 3/79, Zb. s. 2327, bod 15, a z 9. septembra 2003, Milk Marque a National Farmers' Union, C-137/00, Zb. s. I-7975, bod 61).

39 Takisto je potrebné pripomenúť, že článok 81 ods. 1 ES a článok 82 ES spôsobujú priame účinky vo vzťahoch medzi jednotlivcami a zakladajú dotknutým osobám práva, ktoré sú vnútroštátne súdy povinné ochraňovať (pozri rozsudky z 30. januára 1974, BRT a SABAM, nazývaný „BRT I", 127/73, Zb. s. 51, bod 16; z 18. marca 1997, Guérin automobiles/Komisia, C-282/95 P, Zb. s. I-1503, bod 39, a z 20. septembra 2001, Courage a Crehan, C-453/99, Zb. s. I-6297, bod 23), a že prednosť práva Spoločenstva vyžaduje, aby sa nepoužilo žiadne ustanovenie vnútroštátneho práva, ktoré je v rozpore s normou Spoločenstva, či už bola prijatá skôr, alebo neskôr ako toto ustanovenie (pozri najmä rozsudok z 9. septembra 2003, CIF, C-198/01, Zb. s. I-8055, bod 48).

40 V každom prípade, tak ako už vyplýva zo znenia článkov 81 ES a 82 ES, na to, aby sa normy Spoločenstva týkajúce sa hospodárskej súťaže uplatňovali na kartel alebo zneužitie dominantného postavenia, je potrebné, aby mohli ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi.

41 Pri výklade a uplatnení tejto podmienky týkajúcej sa vplyvu na obchod medzi členskými štátmi je potrebné zvoliť si ako východiskový bod skutočnosť, že jej cieľom je určiť v rámci právnej úpravy hospodárskej súťaže pôsobnosť práva Spoločenstva a právnych poriadkov členských štátov. Preto do pôsobnosti práva Spoločenstva patria všetky kartelové dohody a postupy, ktoré by mohli ovplyvňovať obchod medzi členskými štátmi spôsobom, ktorý by mohol škodiť napĺňaniu cieľov jednotného trhu medzi členskými štátmi, najmä rozdelením vnútroštátnych trhov alebo zmenou štruktúry hospodárskej súťaže na spoločnom trhu (pozri v tomto zmysle rozsudky z 31. mája 1979, Hugin/Komisia, 22/78, Zb. s. 1869, bod 17, a z 25. októbra 2001, Ambulanz Glöckner, C-475/99, Zb. s. I-8089, bod 47).

42 Aby boli rozhodnutie, dohoda alebo postup spôsobilé ovplyvniť obchod medzi členskými štátmi, musia na základe objektívnych právnych alebo skutkových dôvodov umožniť s dostatočnou pravdepodobnosťou predpokladať, že by mohli mať priami či nepriamy, súčasný či potenciálny vplyv na obchod medzi členskými štátmi, a to takým spôsobom, že by bolo možné obávať sa, že budú brániť vytvoreniu spoločného trhu medzi členskými štátmi (pozri rozsudky z 11. júla 1985, Remia a i./Komisia, 42/84, Zb. s. 2545, bod 22, a Ambulanz Glöckner, už citovaný, bod 48). Okrem iného je však potrebné, aby tento vplyv nebol bezvýznamný (rozsudok z 28. apríla 1998, Javico, C-306/96, Zb. s. I-1983, bod 16).

43 Preto ovplyvnenie obchodu vo vnútri Spoločenstva vo všeobecnosti vyplýva zo súčasného výskytu viacerých faktorov, ktoré by nemuseli byť nevyhnutne určujúcimi faktormi takéhoto vplyvu, pokiaľ by boli posudzované samostatne (pozri rozsudky Bagnasco a i., už citovaný, bod 47, a z 29. apríla 2004, British Sugar/Komisia, C-359/01 P, Zb. s. I-4933, bod 27).

44 V tomto ohľade je potrebné na jednej strane konštatovať, tak ako to správne urobil generálny advokát v bode 37 svojich návrhov, že samotná skutočnosť, že medzi účastníkmi vnútroštátneho kartelu sa nachádzajú aj hospodárske subjekty z iných členských štátov, je dôležitým prvkom v posúdení, ktoré treba vykonať, ale sám osebe nie je určujúcim faktorom na to, aby sa dospelo k záveru, že podmienka vplyvu na obchod medzi členskými štátmi je splnená.

45 Na druhej strane skutočnosť, že predmetom kartelu je predaj produktov len v jednom členskom štáte, nepostačuje na to, aby bolo možné vylúčiť možnosť vplyvu na obchod medzi členskými štátmi (pozri rozsudok z 11. júla 1989, Belasco a i./Komisia, 246/86, Zb. s. I-2117, bod 33). Kartel s pôsobnosťou na celom území jedného členského štátu má vo svojej podstate za následok upevnenie rozdelenia trhu na vnútroštátnej úrovni, čím bráni vzájomnej hospodárskej preniknuteľnosti trhov sledovanej Zmluvou (rozsudky zo 17. októbra 1972, Vereeniging van Cementhandelaren/Komisia, 8/72, Zb. s. 977, bod 29; Remia a i./Komisia, už

citovaný, bod 22, a z 18. júna 1998, Komisia/Taliansko, C-35/96, Zb. s. I-3851, bod 48).

46 Okrem toho Súdny dvor v oblasti služieb už rozhodol, že vplyv na obchod medzi členskými štátmi môže spočívať v skutočnosti, že predmetné činnosti sú organizované takým spôsobom, že spoločný trh je rozdelený, čím sa zamedzuje slobode poskytovania služieb, ktorá je jedným z cieľov Zmluvy (pozri rozsudky zo 4. mája 1988, Bodson, 30/87, Zb. s. 2479, bod 24, a Ambulanz Glöckner, už citovaný, bod 49).

47 Je preto úlohou vnútroštátneho súdu, aby posúdil, či vzhľadom na vlastnosti predmetného vnútroštátneho trhu je dostatočná pravdepodobnosť, že kartelová dohoda alebo zosúladený postup, ktoré sú predmetom konania vo veciach samých, majú priamy či nepriamy, súčasný či potenciálny vplyv na predaj poistenia zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel v dotknutom členskom štáte prostredníctvom hospodárskych subjektov z iných členských štátov a že tento vplyv nebude bezvýznamný.

48 Súdny dvor však pri rozhodovaní o prejudiciálnej otázke môže v prípade potreby vydať upresnenia, ktorých cieľom je viesť vnútroštátny súd pri jeho výklade (pozri najmä rozsudok zo 17. októbra 2002, Payroll a i., C-79/01, Zb. s. I-8923, bod 29).

49 V tomto ohľade je potrebné pripomenúť, že podľa judikatúry Súdneho dvora v prípade, ak ide o trh otvorený pre poskytovanie služieb hospodárskymi subjektmi z iných členských štátov, účastníci kartelu vnútroštátnej povahy si môžu zachovať svoje podiely na trhu, len ak sa chránia proti zahraničnej konkurencii (pozri v súvislosti s dovozmi rozsudky Belasco a i./Komisia, už citovaný, bod 34, a British Sugar/Komisia, už citovaný, bod 28).

50 Rozhodnutie vnútroštátneho súdu naznačuje, že AGCM zistil, že vstupu na trh poistenia zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel bránia značné prekážky, ktoré vznikli najmä z dôvodu nutnosti vytvoriť účinnú distribučnú sieť a sieť centier určených na vyplácanie náhrad za škody spôsobené v celom Taliansku. V každom prípade však vnútroštátny súd tiež zdôrazňuje, že poisťovne z iných členských štátov, ktoré vykonávajú svoje činnosti v Taliansku, sa takisto zúčastnili na dohode, za ktorú AGCM uložil sankciu. Zdá sa teda, že ide o trh otvorený pre poskytovanie služieb hospodárskymi subjektmi z iných členských štátov, hoci spomínané prekážky sťažujú poskytovanie týchto služieb.

51 Za týchto podmienok náleží osobitne vnútroštátnemu súdu, aby posúdil, či už samotná existencia kartelovej dohody alebo zosúladeného postupu bola spôsobilá vyvolať odstrašujúci účinok v poisťovniach z iných členských štátov nevykonávajúcich svoju činnosť v Taliansku, a to najmä tým, že umožnila zladiť a stanoviť poistné za poistenie zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel na takej úrovni, ktorá by pre tieto poisťovne nebola výnosná (pozri v tomto zmysle rozsudok British Sugar, už citovaný, body 29 a 30).

52 Z toho dôvodu je potrebné na prvú otázku vo veciach C-295/04 až C-298/04 odpovedať, že taká kartelová dohoda alebo zosúladený postup medzi poisťovňami, ako sú kartelová dohoda alebo zosúladený postup vo veciach samých, spočívajúce vo vzájomnej výmene informácií, ktoré umožňujú trhovými podmienkami neopodstatnené zvýšenie poistného za poistenie občianskoprávnej zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou motorových vozidiel a ktoré porušujú vnútroštátne normy na ochranu hospodárskej súťaže, môžu tiež porušovať článok 81 ES, ak vzhľadom na vlastnosti predmetného vnútroštátneho trhu je dostatočná pravdepodobnosť, že kartelová dohoda alebo zosúladený postup, ktoré sú predmetom konania vo veciach samých, majú priamy či nepriamy, súčasný či potenciálny vplyv na predaj tohto poistenia v dotknutom členskom štáte prostredníctvom hospodárskych subjektov usadených v iných členských štátoch a že tento vplyv nebude bezvýznamný.

O druhej otázke vo veciach C-295/04 až C-297/04 a o tretej otázke vo veci C-298/04

53 Touto otázkou, ktorú je potrebné posúdiť pred druhou otázkou vo veci C-298/04, sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či sa má článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že oprávňuje akúkoľvek tretiu osobu domáhať sa neplatnosti takejto kartelovej dohody a postupu zakázaného týmto článkom a požadovať náhradu škody za spôsobenú ujmu, ak existuje príčinná súvislosť medzi kartelovou dohodou či postupom a takouto ujmou.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

54 Assitalia navrhuje Súdnemu dvoru, aby na túto otázku odpovedal kladne, pripomenúc však, že v prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby určil príslušné súdne orgány a upravil procesné postupy v prípade žalôb určených na zabezpečenie ochrany práv, ktoré dotknutým osobám vyplývajú z priameho účinku práva Spoločenstva, pričom však tieto postupy musia rešpektovať zásady ekvivalencie a efektivity (pozri rozsudok Courage a Crehan, už citovaný, bod 29).

55 Podľa nemeckej vlády a Komisie je potrebné vykladať článok 81 ES v tom zmysle, že oprávňuje tretie osoby, ktoré majú relevantný právny záujem, domáhať sa neplatnosti takejto kartelovej dohody a postupu zakázaného týmto ustanovením práva Spoločenstva a požadovať náhradu škody za ujmu, ak existuje príčinná súvislosť medzi kartelovou dohodou či zosúladeným postupom a ujmou.

Posúdenie Súdnym dvorom

56 Najskôr je potrebné pripomenúť, že článok 81 ods. 2 ES označuje za neplatné všetky dohody a rozhodnutia zakázané na základe článku 81 ES.

57 Z ustálenej judikatúry vyplýva, že sudca je povinný túto neplatnosť, ktorú môže každý namietať, zohľadniť, akonáhle dôjde k splneniu podmienok na uplatnenie článku 81 ods. 1 ES a dotknutá dohoda neodôvodňuje poskytnutie výnimky na základe článku 81 ods. 3 ES (pozri v súvislosti s posledným bodom najmä rozsudok z 9. júla 1969, Portelange, 10/69, Zb. s. 309, bod 10). Keďže v prípade neplatnosti upravenej článkom 81 ods. 2 ES ide o absolútnu neplatnosť, dohoda, ktorá je na základe tohto ustanovenia neplatná, je neúčinná aj vo vzťahoch medzi jej účastníkmi a nemožno ju uplatniť voči tretím osobám (pozri rozsudok z 25. novembra 1971, Béguelin, 22/71, Zb. s. 949, bod 29). Okrem toho táto neplatnosť môže ovplyvniť všetky minulé aj budúce účinky dotknutej dohody alebo rozhodnutia (pozri rozsudky zo 6. februára 1973, Brasserie de Haecht, 48/72, Zb. s. 77, bod 26, a Courage a Crehan, už citovaný, bod 22).

58 Okrem toho, tak ako bolo pripomenuté v bode 39 tohto rozsudku, článok 81 ods. 1 ES spôsobuje priame účinky vo vzťahoch medzi jednotlivcami a zakladá dotknutým osobám práva, ktoré sú vnútroštátne súdy povinné ochraňovať.

59 Z toho vyplýva, že akákoľvek osoba má právo súdnou cestou namietať porušenie článku 81 ES (pozri rozsudok Courage a Crehan, už citovaný, bod 24) a z tohto dôvodu na základe tohto článku namietať aj neplatnosť kartelovej dohody alebo nedovoleného postupu.

60 Následne v súvislosti s možnosťou domáhať sa náhrady škody spôsobenej zmluvou alebo správaním spôsobilým obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž je potrebné

pripomenúť, že úplná účinnosť článku 81 ES a najmä potrebný účinok zákazu uvedeného v jeho odseku 1 by boli spochybnené, ak by sa akákoľvek osoba nemohla domáhať náhrady škody, ktorá jej bola spôsobená zmluvou alebo správaním spôsobilým obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž (pozri rozsudok Courage a Crehan, už citovaný, bod 26).

61 Z toho vyplýva, že každá osoba má právo domáhať sa súdnou cestou náhrady spôsobenej škody, ak existuje príčinná súvislosť medzi takouto škodou a kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES.

62 V prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby určil kompetentné súdne orgány a upravil procesné postupy v prípade žalôb určených na zabezpečenie ochrany práv, ktoré dotknutým osobám vyplývajú z priameho účinku práva Spoločenstva za predpokladu, že jednak takéto postupy nie sú menej výhodné ako postupy týkajúce sa obdobných vnútroštátnych konaní (zásada ekvivalencie) a jednak že nespôsobujú faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práv priznaných právnym poriadkom Spoločenstva (zásada efektivity) (pozri najmä rozsudok z 10. júla 1997, Palmisani, C-261/95, Zb. s. I-4025, bod 27, a Courage a Crehan, už citovaný, bod 29).

63 Preto je potrebné na druhú otázku vo veciach C-295/04 až C-297/04 a na tretiu otázku vo veci C-298/04 odpovedať, že článok 81 ES je potrebné vykladať v tom zmysle, že oprávňuje akúkoľvek tretiu osobu domáhať sa neplatnosti kartelovej dohody a postupu zakázaného týmto článkom a požadovať náhradu škody za spôsobenú ujmu, ak existuje príčinná súvislosť medzi kartelovou dohodou či postupom a takouto ujmou.

64 V prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby upravil

spôsoby výkonu tohto práva vrátane spôsobov uplatnenia pojmu „príčinná súvislosť“, pričom však musia byť rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

O druhej otázke vo veci C-298/04

65 Touto otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či sa má článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že bráni uplatneniu vnútroštátnej normy, akou je článok 33 ods. 2 talianskeho zákona č. 287/1990, na základe ktorej tretie osoby musia podať aj žalobu o náhradu škody pre porušenie pravidiel hospodárskej súťaže Spoločenstva a vnútroštátnych pravidiel hospodárskej súťaže, a to na iný súd, ako je ten, ktorý je obvykle príslušný pre posudzovanie žalôb o náhradu škody rovnakej hodnoty, čím sa citeľne zvyšujú trovy a doba konania.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

66 Assitalia zdôrazňuje, že článok 33 ods. 2 zákona č. 287/90 sa uplatňuje len na žaloby o náhradu škody založené na porušení vnútroštátnych noriem na ochranu hospodárskej súťaže, a naopak, že žaloby o náhradu škody založené na porušení článkov 81 ES a 82 ES patria z dôvodu neexistencie výslovných právnych noriem do právomoci obvykle príslušného sudcu.

67 Preto vzhľadom na zásadu procesnej autonómie musel vnútroštátny súd, keď bol prizvaný, aby overil rešpektovanie zásad ekvivalencie a efektivity v súvislosti s článkom 33 zákona č. 287/90, zistiť, že právne postavenie založené na práve

Spoločenstva je lepšie chránené vzhľadom na záruku dvojinštančnej súdnej sústavy ako postavenie založené na vnútroštátnom práve.

68 Talianska vláda tvrdí, že voľba úpravy príslušnosti na posudzovanie predmetných sporov vyplýva výlučne z organizácie súdnictva každého z členských štátov s podmienkou, že sú rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

69 Komisia tvrdí, že vnútroštátna právna úprava, ktorá stanovuje odlišné pravidlá príslušnosti na podávanie občianskoprávnych žalôb založených na porušení pravidiel hospodárskej súťaže Spoločenstva, ako sú pravidlá týkajúce sa obdobných vnútroštátnych konaní, je zlučiteľná s právom Spoločenstva, ak prvé pravidlá nie sú menej výhodné ako druhé a nespôsobujú faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práv poskytnutých jednotlivcom právnym poriadkom Spoločenstva.

Posúdenie Súdnym dvorom

70 Najskôr v súvislosti s otázkou, či sa článok 33 ods. 2 zákona č. 287/90 uplatňuje len na žaloby o náhradu škody založené na porušení vnútroštátnych pravidiel hospodárskej súťaže alebo aj na žaloby o náhradu škody založené na porušení článkov 81 ES a 82 ES, je potrebné povedať, že Súdnemu dvoru nenáleží vykladať vnútroštátne právo ani posudzovať jeho uplatnenia v tomto prípade (pozri najmä rozsudky z 24. októbra 1996, Dietz, C-435/93, Zb. s. I-5223, bod 39, a z 19. januára 2006, Bouanich, C-265/04, Zb. s. I-923, bod 51).

71 Následne, tak ako to vyplýva z bodu 62 tohto rozsudku, v prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu

poriadku každého z členských štátov, aby určil príslušné súdne orgány a upravil procesné postupy v prípade žalôb určených na zabezpečenie ochrany práv, ktoré dotknutým osobám vyplývajú z priameho účinku práva Spoločenstva, za predpokladu, že jednak takéto postupy nie sú menej výhodné ako postupy týkajúce sa obdobných vnútroštátnych konaní (zásada ekvivalencie) a jednak že nespôsobujú faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práv priznaných právnym poriadkom Spoločenstva (zásada efektivity).

72 Preto je potrebné ma druhú otázku vo veci C-298/04 odpovedať, že v prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby určil súdne orgány príslušné pre posudzovanie žalôb o náhradu škody založených na porušení pravidiel hospodárskej súťaže Spoločenstva a stanovil procesné postupy v prípade týchto žalôb za predpokladu, že jednak dotknuté normy nie sú menej výhodné ako normy týkajúce sa žalôb o náhradu škody založených na porušení vnútroštátnych pravidiel hospodárskej súťaže a jednak že nespôsobujú faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práva na náhradu škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES.

O tretej otázke vo veciach C-295/04 až C-297/04 a o štvrtej otázke vo veci C-298/04

73 Touto otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či sa má článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že mu odporuje vnútroštátna právna norma, podľa ktorej premlčacia doba nároku na náhradu škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES začína plynúť dňom, keď došlo k realizácii kartelovej dohody alebo nedovoleného postupu.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

74 Assitalia zdôrazňuje, že na základe zásady procesnej autonómie, rešpektujúc zásady ekvivalencie a efektivity, náleží vnútroštátnemu sudcovi, aby na základe svojho vlastného právneho poriadku stanovil premlčacie doby a spôsoby ich uplatnenia (pozri rozsudok zo 14. decembra 1995, Peterbroeck, C-312/93, Zb. s. I-4599).

75 Talianska vláda tvrdí, že počínajúc dňom, keď došlo k realizácii kartelu, sa stáva účinnou ochrana proti jeho negatívnym dôsledkom. Od tohto okamihu teda začína plynúť premlčacia doba nároku na náhradu škody založeného na článku 81 ES.

76 Komisia potvrdzuje, že v prípade neexistencie právnych noriem Spoločenstva v tejto oblasti je to práve právny poriadok každého členského štátu, ktorý upravuje také otázky, ako je otázka uplynutia premlčacej doby na podanie žalôb založených na porušení pravidiel Spoločenstva v oblasti hospodárskej súťaže, za predpokladu, že jednak táto premlčacia doba nie je menej výhodná ako premlčacia doba týkajúca sa obdobných vnútroštátnych konaní a jednak že nespôsobuje faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práv priznaných právnym poriadkom Spoločenstva.

Posúdenie Súdnym dvorom

77 Tak ako bolo pripomenuté v bode 62 tohto rozsudku, v prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku

každého z členských štátov, aby upravil procesné postupy v prípade žalôb určených na zabezpečenie ochrany práv, ktoré dotknutým osobám vyplývajú z priameho účinku práva Spoločenstva, za predpokladu, že takéto postupy rešpektujú zásady ekvivalencie a efektivity.

78 Vnútroštátna právna norma, na základe ktorej premlčacia doba na podanie žaloby o náhradu škody začína plynúť dňom, keď došlo k realizácii kartelovej dohody alebo zosúladeného postupu, by mohla spôsobiť faktickú nemožnosť výkonu práva na náhradu škody spôsobenej takouto nedovolenou kartelovou dohodou alebo postupom, najmä ak táto vnútroštátna norma stanovuje aj krátku premlčaciu dobu, pričom jej plynutie nemôže byť prerušené.

79 V takejto situácii v prípade trvalého alebo opakovaného porušenia nie je vylúčené, že by premlčacia doba mohla uplynúť skôr, ako dôjde k ukončeniu porušenia, pričom by každej osobe, ktorá by utrpela škodu po uplynutí premlčacej doby, bolo znemožnené podať žalobu.

80 Vnútroštátnemu súdu preto náleží, aby zistil, či aj v súvislosti s vnútroštátnou právnou normou vo veciach samých ide o takýto prípad.

81 Preto je potrebné na tretiu otázku vo veciach C-295/04 až C-297/04 a na štvrtú otázku vo veci C-298/04 odpovedať, že v prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby upravil premlčaciu dobu nároku na náhradu škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES za predpokladu, že budú rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

82 V tomto ohľade náleží vnútroštátnemu súdu, aby posúdil, či vnútroštátna právna norma, podľa ktorej premlčacia doba nároku na náhradu škody spôsobenej

kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES začína plynúť dňom, keď došlo k realizácii kartelovej dohody alebo nedovoleného postupu, najmä ak táto vnútroštátna norma stanovuje krátku premlčaciu dobu, pričom jej plynutie nemôže byť prerušené, spôsobuje faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práva na náhradu spôsobenej ujmy.

O štvrtej otázke vo veciach C-295/04 až C-297/04 a piatej otázke vo veci C-298/04

83 Touto otázkou sa vnútroštátny súd v podstate pýta, či sa má článok 81 ES vykladať v tom zmysle, že ukladá vnútroštátnemu súdu povinnosť priznať poškodenému ďalšiu náhradu škody sankčnej povahy tak, aby táto náhrada bola vyššia ako výhoda získaná hospodárskym subjektom, ktorý porušil toto ustanovenie, a tým odradiť od realizácie ním zakázaných kartelových dohôd a postupov.

Pripomienky predložené Súdnemu dvoru

84 Assitalia tvrdí, že otázka týkajúca sa priznania sankčného odškodnenia tretím osobám poškodeným nekonkurenčným správaním opätovne spadá pod zásadu procesnej autonómie. V prípade, ak neexistuje žiadna právna úprava Spoločenstva v oblasti sankčného odškodnenia, náleží právnemu poriadku každého z členských štátov, aby stanovil kritériá, ktoré umožnia určiť výšku náhrady škody, stále

rešpektujúc zásady ekvivalencie a efektivity (pozri v tomto zmysle najmä rozsudok z 5. marca 1996, Brasserie du pêcheur a Factortame, C-46/93 a C-48/93, Zb. s. I-1029, body 89 a 90).

85 Talianska vláda tvrdí, že inštitút sankčného odškodnenia je cudzí talianskemu právnemu poriadku z dôvodu existencie inštitútu náhrady škody. Inštitút náhrady škody je koncipovaný ako prostriedok na náhradu ujmy utrpenej a preukázanej poškodeným. Nemal by mať preto v žiadnom prípade sankčnú či represívnu funkciu, pretože táto funkcia musí byť upravená zákonom.

86 Nemecká vláda sa domnieva, že je potrebné na túto otázku odpovedať záporne.

87 Podľa rakúskej vlády na zabezpečenie aplikácie článku 81 ES nie je nutné *ex offo* priznať tretím osobám, ktoré utrpeli ujmu, náhradu škody sankčnej povahy, pretože obohatenie osoby, ktorá utrpela ujmu, nebolo ani zamýšľané, ani nie je nevyhnutné. Väčšina právnych poriadkov členských štátov neviaže s porušením článku 81 ods. 1 ES právne dôsledky tohto typu. Skôr stanovujú práva v oblasti náhrady škody a zákazov, čo by malo postačovať na účinné uplatnenie článku 81 ES.

88 Komisia sa domnieva, že v prípade neexistencie noriem Spoločenstva v tejto oblasti je to práve právny poriadok každého členského štátu, ktorý upravuje také otázky, akou je náprava ujmy vyplývajúcej z porušenia noriem Spoločenstva v oblasti hospodárskej súťaže, pokiaľ však náhrada škody za takúto ujmu nebude v takomto prípade pre poškodenú osobu menej výhodná, ako náhrada škody, ktorú by mohla dostať na základe analogických žalôb vnútroštátneho charakteru.

Posúdenie Súdnym dvorom

89 Tak ako to vyplýva z ustálenej judikatúry, je úlohou vnútroštátnych súdov poverených v rámci ich právomocí uplatňovaním noriem práva Spoločenstva, aby zabezpečovali úplnú účinnosť týchto noriem a ochrany práv, ktoré poskytujú jednotlivcom (pozri najmä rozsudky z 9. marca 1978, Simmenthal, 106/77, Zb. s. 629, bod 16; z 19. júna 1990, Factortame a i., C-213/89, Zb. s. I-2433, bod 19, a Courage a Crehan, už citovaný, bod 25).

90 Ako bolo pripomenuté v bode 60 tohto rozsudku, úplná účinnosť článku 81 ES a najmä potrebný účinok zákazu uvedeného v jeho odseku 1 by boli spochybnené, ak by sa akákoľvek osoba nemohla domáhať náhrady škody, ktorá jej bola spôsobená zmluvou alebo správaním spôsobilým obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž.

91 Takéto právo posilňuje operatívnosť pravidiel hospodárskej súťaže Spoločenstva a svojou povahou odrádza od často utajených dohôd a postupov, ktoré sú spôsobilé obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž. S týmto cieľom môžu žaloby o náhradu škody prejednávané vnútroštátnymi súdmi podstatne prispieť k zachovaniu účinnej hospodárskej súťaže v Spoločenstve (rozsudok Courage a Crehan, už citovaný, bod 27).

92 V súvislosti s priznaním náhrady škody a prípadnej možnosti poskytnúť odškodnenia sankčnej povahy v prípade neexistencie noriem Spoločenstva v tejto oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby stanovil kritériá umožňujúce určenie rozsahu náhrady za predpokladu, že budú rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

93 V tomto ohľade na jednej strane v súlade so zásadou ekvivalencie musí byť možné v rámci žalôb založených na pravidlách hospodárskej súťaže Spoločenstva priznať osobitnú náhradu škody, akou je exemplárna či sankčná náhrada škody, ak sa takáto náhrada škody môže uplatniť v rámci obdobných žalôb založených na vnútroštátnom práve (pozri v tomto zmysle rozsudok Brasserie du pêcheur a Factortame, už citovaný, bod 90).

94 V každom prípade však z ustálenej judikatúry vyplýva, že právo Spoločenstva nebráni tomu, aby vnútroštátne súdy dbali na to, aby ochrana práv zaručených právnym poriadkom Spoločenstva nemala za následok bezdôvodné obohatenie oprávnených osôb (pozri najmä rozsudky zo 4. októbra 1979, Ireks-Arkady/Rada a Komisia, 238/78, Zb. s. 2955, bod 14; z 21. septembra 2000, Michaïlidis, C-441/98 a C-442/98, Zb. s. I-7145, bod 31, a Courage a Crehan, už citovaný, bod 30).

95 Na druhej strane však zo zásady efektivity a z práva každej osoby domáhať sa náhrady škody spôsobenej zmluvou alebo správaním spôsobilým obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž vyplýva potreba, aby osoby, ktoré utrpeli ujmu, mohli žiadať nielen náhradu skutočnej škody (*damnum emergens*), ale aj ušlý zisk (*lucrum cessans*), ako aj zaplatenie úrokov.

96 V dôsledku toho nemožno v prípade porušenia práva Spoločenstva pripustiť úplné vylúčenie náhrady ušlého zisku z možnej nahraditeľnej škody, pretože osobitne v súvislosti s hospodárskymi a obchodnými spormi by takéto úplné vylúčenie ušlého zisku spôsobilo znemožnenie náhrady škody (pozri rozsudky Brasserie du pêcheur a Factortame, už citovaný, bod 87, a z 8. marca 2001, Metallgesellschaft a i., C-397/98 a C-410/98, Zb. s. I-1727, bod 91).

97 V súvislosti s platením úrokov Súdny dvor v bode 31 rozsudku z 2. augusta 1993, Marshall (C-271/91, Zb. s. I-4367), pripomenul, že ich priznanie podľa platných vnútroštátnych predpisov predstavuje nevyhnutnú zložku odškodnenia.

98 Z toho vyplýva, že je potrebné na štvrtú otázku vo veciach C-295/04 až C-297/04 a piatu otázku vo veci C-298/04 odpovedať, že v prípade neexistencie noriem Spoločenstva v tejto oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby stanovil kritériá umožňujúce určenie rozsahu náhrady škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES za predpokladu, že budú rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

99 Z toho dôvodu musí byť na jednej strane v súlade so zásadou ekvivalencie možné v rámci žalôb založených na pravidlách hospodárskej súťaže Spoločenstva priznať osobitnú náhradu škody, akou je exemplárna či sankčná náhrada škody, ak sa takáto náhrada škody môže uplatniť v rámci vnútroštátnych žalôb, ktoré sú podobné žalobám založeným na pravidlách hospodárskej súťaže Spoločenstva. V každom prípade však právo Spoločenstva nebráni tomu, aby vnútroštátne súdy dbali na to, aby ochrana práv zaručených právnym poriadkom Spoločenstva nemala za následok bezdôvodné obohatenie oprávnených osôb.

100 Na druhej strane však zo zásady efektivity a z práva každej osoby domáhať sa náhrady škody spôsobenej zmluvou alebo správaním spôsobilým obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž vyplýva, že osoby, ktoré utrpeli ujmu, musia mať možnosť žiadať nielen náhradu skutočnej škody (*damnum emergens*), ale aj ušlý zisk (*lucrum cessans*), ako aj zaplatenie úrokov.

O trovách

101 Vzhľadom na to, že konanie pred Súdnym dvorom má vo vzťahu k účastníkom konania vo veciach samých incidenčný charakter a bolo začaté v súvislosti s prekážkou postupu v konaní pred vnútroštátnym súdom, o trovách konania rozhodne tento vnútroštátny súd. Iné trovy konania, ktoré vznikli v súvislosti s predložením pripomienok Súdnemu dvoru a nie sú trovami uvedených účastníkov konania, nemôžu byť nahradené.

Z týchto dôvodov Súdny dvor (tretia komora) rozhodol takto:

1. **Taká kartelová dohoda alebo zosúladený postup medzi poisťovňami, ako sú kartelová dohoda alebo zosúladený postup vo veciach samých, spočívajúce vo vzájomnej výmene informácií, ktoré umožňujú trhovými podmienkami neopodstatnené zvýšenie poistného za poistenie občianskoprávnej zodpovednosti za škody spôsobené prevádzkou cestných motorových vozidiel, lodí a mopedov a ktoré porušujú vnútroštátne normy na ochranu hospodárskej súťaže, môžu tiež porušovať článok 81 ES, ak vzhľadom na vlastnosti predmetného vnútroštátneho trhu je dostatočná pravdepodobnosť, že kartelová dohoda alebo zosúladený postup, ktoré sú predmetom konania vo veciach samých, majú priamy či nepriamy, súčasný či potenciálny vplyv na predaj tohto poistenia v dotknutom členskom štáte prostredníctvom hospodárskych subjektov usadených v iných členských štátoch a že tento vplyv nebude bezvýznamný.**

2. **Článok 81 ES je potrebné vykladať v tom zmysle, že oprávňuje akúkoľvek tretiu osobu domáhať sa neplatnosti kartelovej dohody a postupu zakázaného týmto článkom a požadovať náhradu spôsobenej škody, ak existuje príčinná súvislosť medzi kartelovou dohodou či postupom a takouto škodou.**

V prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby

upravil spôsoby výkonu tohto práva vrátane spôsobov uplatnenia pojmu „príčinná súvislosť“, pričom však budú rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

3. V prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby určil súdne orgány príslušné pre posudzovanie žalôb o náhradu škody založených na porušení pravidiel hospodárskej súťaže Spoločenstva a stanovil procesné postupy v prípade týchto žalôb za predpokladu, že jednak dotknuté normy nie sú menej výhodné ako normy týkajúce sa žalôb o náhradu škody založených na porušení vnútroštátnych pravidiel hospodárskej súťaže a jednak že nespôsobujú faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práva na náhradu škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES.

4. V prípade neexistencie právnej úpravy Spoločenstva v danej oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby upravil premlčaciu dobu nároku na náhradu škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES, pričom však musia byť rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

V tomto ohľade náleží vnútroštátnemu súdu, aby posúdil, či vnútroštátna právna norma, podľa ktorej premlčacia doba nároku na náhradu škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES začína plynúť dňom, keď došlo k realizácii kartelovej dohody alebo nedovoleného postupu, najmä ak táto vnútroštátna norma stanovuje krátku premlčaciu dobu, pričom jej plynutie nemôže byť prerušené, spôsobuje faktickú nemožnosť alebo výrazné sťaženie výkonu práva na náhradu spôsobenej ujmy.

5. V prípade neexistencie noriem Spoločenstva v tejto oblasti náleží vnútroštátnemu právnemu poriadku každého z členských štátov, aby stanovil kritériá umožňujúce určenie rozsahu náhrady škody spôsobenej kartelovou dohodou alebo postupom zakázanými článkom 81 ES za predpokladu, že budú rešpektované zásady ekvivalencie a efektivity.

Z toho dôvodu musí byť na jednej strane v súlade so zásadou ekvivalencie možné v rámci žalôb založených na pravidlách hospodárskej súťaže Spoločenstva priznať osobitnú náhradu škody, akou je exemplárna či sankčná náhrada škody, ak sa takáto náhrada škody môže uplatniť v rámci vnútroštátnych žalôb, ktoré sú podobné žalobám založeným na pravidlách hospodárskej súťaže Spoločenstva. V každom prípade však právo Spoločenstva nebráni tomu, aby vnútroštátne súdy dbali na to, aby ochrana práv zaručených právnym poriadkom Spoločenstva nemala za následok bezdôvodné obohatenie oprávnených osôb.

Na druhej strane však zo zásady efektivity a z práva každej osoby domáhať sa náhrady škody spôsobenej zmluvou alebo správaním spôsobilým obmedziť alebo skresliť hospodársku súťaž vyplýva, že osoby, ktoré utrpeli ujmu, musia mať možnosť žiadať nielen náhradu skutočnej škody (*damnum emergens*), ale aj ušlý zisk (*lucrum cessans*), ako aj zaplatenie úrokov.

Podpisy